

Janez Evangelist Krek in vodovod na Prtovču leta 1904

V *Mentorju*, dijaškem listu iz leta 1927, je Trentar¹ objavil spomine na dr. Kreka. Ker je bil Krek velikokrat sam (in tudi skupaj z drugimi gosti) več dni na Selškem, je njegov prijatelj Trentar v spominskem zapisu objavil veliko novic o Selški dolini, največ pa o Davči, zidanju tamkajšnje cerkve in bivanju s prijatelji na Prtovču. Posebej je predstavil Kreka, tako po značaju kot videzu.

Prtovč pred nekaj manj kot sto leti. (hrani: arhiv družine Dacar, Zapuže na Gorenjskem)

- 1 Trentar je psevdonim za duhovnika in pisatelja Josipa Abrama, ki je župnikoval v raznih krajih Primorske, med drugim tudi v Novakih. Več let je prijateljeval z dr. Krekom. Daljši čas je bil na zdravljenju na Prtovču.

Veliko zaslug pa ima Krek pri napeljavi vodovoda na Prtovču. O tem vodovodu je Trentar zapisal:

Prtovčanom je namreč Janez dolgo prigovarjal, naj si napravijo vodovod od nekega približno kilometer oddaljenega više gori izvirajočega studenca. Niso se mogli odločiti. A Janez si ni pomišljal, zadel je na rame pikon in drugo orodje in šel sam kopat. Videč, da gre za res, so skoro tudi gospodarji pritegnili in ko je bil vodovod z lepimi koriti končan (ves cement je menda sam kupil), so se ga vsi veselili. Nad koritom sredi vasice je Janez postavil klop, okoli katere se je zbirala zvečer blizu vsa vas, in tam je imel svojo visoko šolo. Stalen član te šole je bil tudi vrli kmet Joža² iz Podlonka, ki sta bila z Janezom ko rodna brata in sta se zelo pogosto obiskovala.³

V Arhivu Republike Slovenije je med gradivom nekdanjega Okrajnega glavarstva Kranj (v nadaljevanju: OGK) tudi poseben ovoj s številnimi dvojezičnimi – nemškimi in slovenskimi – papirji o gradnji vodovoda na Prtovču. Omeniti velja, da je šele dve leti pred napeljavo tega vodovoda vodovod dobila Škofja Loka kot mesto, da Železniki kot trg in vasi po Selški dolini v tem času in tudi kasneje šele kopljejo vodnjake. Res pa je tudi, da je skoraj v istem času kmet v Leskovici, kljub zavrnjeni prošnji za državno pomoč, sam zgradil vodovod zase.

Državni razpis za subvencije je bil objavljen 15. 12. 1904 in županstvo v Selcih je bilo 4. 2. 1905 pozvano, da v osmih dneh na OGK poroča o prošnji posestnikov na Prtovču za državno podporo, in sicer za pokritje stroškov gradnje vodovoda.

Deželna vlada za Kranjsko je 15. 12. 1904 županstvu v Selca pisala, da so se Prtovčani obrnili na ministrstvo za poljedelstvo za pomoč pri plačilu stroškov za njihov vodovod, ki so si ga zgradili leta 1904. Zato je želela zvedeti ... *kako in kedar se je naredil ta vodovod ter naj predloži čim prej semkaj prospekt /načrt in stroškovni ..../.*

Na zgornjo zahtevo so Prtovčani in županstvo Občine Selca poslali več dokumentov o gradnji njihovega vodovoda, seveda jih je občina Selca vsakokrat tudi pisno podprla.

V arhivu OGK je ohranjen tudi ročni prepis rokopisne pogodbe, ki se v celoti dobesedno glasi talole:

Pogodba⁴

Podpisani gospodarji na Prtovču napravijo skupen vodovod. Zavežejo se zase in za svoje naslednike izpolnjevati naslednje pogoje:

- 1. Vsak da zemljišče, kjer se bo kopalo, za rezervoar in korita brezplačno.*
- 2. Rezervoar se postavi na Kajžarjevem svetu.*

2 Kdo neki je bil ta kmet?

3 Citat je povzet iz: *Mentor*, 1926–1927, str. 160.

4 Glede na lepo pisavo, tako originala kot prepisa, ki ju je pisala ista roka, posebej po nekaterih značilnih črkah, kot je npr. D, domnevam, da ju je pisal dr. Krek.

3. Eno korito se postavi na Groharjevem svetu pod hišo. Grohar se umakne s plotom do tepke in dovoli, da se svet toliko izravna, da bo dovolj prostora za napajanje in za pot. Voda iz Groharjovega korita se napelje po jarku v njegov vodnjak.

4. Drugo korito se postavi na Matjažovem svetu; voda iz korita se bo iztekala na zgone.⁵

5. Kopanje zvrše podpisani gospodarji sami, od vsake hiše mora biti vsaj po eden moški delavec na razpolago.

6. Vožnje opravijo kmetje enakomerno.

7. Za stroške se vzame do 350 gold,⁶ na posodo. Dolžno pismo podpišejo vsi. Dokler se ne dobi primerna podpora od dežele in države, obrestujejo ta dolg tako, da plača vsak kmet po 3 gold. 60 kr. na leto, vsak kajžar pa po 1 gold. 70 kr. Stanovnik Groharjeve kajže je zavezan samo za delo.

8. Vsa popravila opravijo s skupnim delom enakomerno razdeljeno na vse gospodarje, oziroma s skupnimi stroški razdeljenimi po tistem razmerju kakor obresti.

9. V koritu se ne sme nikjer prati. Pranje je dovoljeno samo pod Matjažovim koritom. Vsak kdor to določbo prestopi plača 5 gold. kazni, ki se porabi za vzdrževanje vodovoda.

10. Kdor ne bo hotel začetkom delati, plača za vodo, če jo hoče rabiti, po 15 gold. na leto. Kdor ne bi hotel popravljati, plača dnino, ki pride nanj po 1 gold.

11. Za gašenje se napravi vodni hidrant v ceni na skupne stroške, preračunane v tistem razmerju, kakor gori navedeno obrestovanje.

12. Ta pogodba se more razdreti ali izpremeniti samo, če to soglasno sklepajo vsi prtovški gospodarji.

Na Prtovču, dne 9 septembra 1904.

Matevž Šmid, Jaka Mohorič, Janez Mohorič, Micka Tolar, Janez Tolar, Peter Pavlič, Jernej Tolar.⁷

Po posebni pogodbi je Janez Drol⁸ 10. 9. 1904 posodil 400 kron, s 5 % obrestmi, za gradnjo vodovoda. Obresti plačujejo *naprej vsakega 1. oktobra* in zato se mu je že isti dan plačalo 20 kron. Priči (s podpisom) temu dejanju sta bila dr. Krek in Petriček. To je edini ohranjen originalni podpis dr. Kreka o gradnji vodovoda. Glede na rokopis domnevam, da je ta dogovor pisal dr. Krek. Na manjšem listku brez datuma je z okorno pisavo napisana številka hiše na Prtovču, domače ime in številke od 12 do 19. Spodaj še piše v gotici: (v prevodu) *Neplačano*.

5 Zgone – običajno zgojne – je ograjena pot, kjer živino vodijo na pašo.

6 V teh letih je bilo v Avstriji že več kot 10 let uradno plačilno sredstvo krona, tu pa še zmeraj pišejo goldinarji. Ob menjavi je bil goldinar vreden 2 kroni.

7 Zadnja dva sta se sama podpisala.

8 Janez Drol je stanoval v hiši Prtovč 16.

Gospodarsko stanje na Prtovču leta 1904

Sedem Prtovčanov je 13. 11. 1904 pisno zaprosilo, »ker podpisani posestniki nimajo nobenih denarnih sredstev, za državno podporo, da z njo pokrijejo vsaj deloma dolg, ki so si ga z vodovodom naredili«. Sam se je podpisal samo Peter Pavlič, druge: Jakoba Mohoriča, Janeza Mohoriča, Matevža Šmida, Janeza Tolarja, Ignaca Tolarja in Jerneja Tolarja je podpisal Franc Demšar, župan v Selcih. Ministrstvo je prošnjo prejelo 24. 11. 1904. V njej so napisali, da je na Prtovču, na 1.040 m nadmorske višine, sedem števil, tam so 3 gruntarji in 4 kajžarji. Izpostavljeni so vsem vetrovom, zemlja slabo rodi, gozdov nimajo. Dohodek je le od živinoreje. Imajo 60 goved, a slabe, domače pasme. Zapisali so: »Klaja je za živinorejo izborna, manjkalo je doslej le vode.⁹ Domači vodnjaki¹⁰ nimajo ne poleti ne pozimi vode; in kadar jo imajo je slaba, nezdrava...« In to bi bilo krivo za pogoste epidemije koz, tifusa, vratnice itd. Slabo je to tudi za živino, saj kadar ni vode, jo morajo goniti po strmini v četrto ure oddaljeno grapo. Preti nevarnost snežnih plazov. Probleme so rešili tako, da so napeljali vodovod 700 m daleč. »... na obeh koncih vasi so postavili dve veliki koriti, nad vasjo pa rezervoar, kjer se ločujeta dve cevi v vas.« Rezervoar bo koristil tudi v primeru požara, ker so vse hiše krite s slamo in na kupu.

16

Laznamck
stroški pri naplavi vodovoda na novo
Selce v občini Selce leta 1904.

	k	u
Šte kopanju in razkopanju 700 metrov	258	-
Polne vodovodne cevi 129 mm na 2 k	38	-
vožnja cementa iz Skofjelo do Selca	59	-
svinčene cevi v Skofjelo	497	-
vožnja iz Skofjelo do Selca	53	-
tesarsko delo	1	40
kloparsko delo in bakur	20	-
zidarstvo delo	24	-
režnja in reševanje pušice	6	-
zdelanje pri rezervoarju in hidrantu	50	-
Stroški, ki so pokrili z posojilom in skrajšani	1036	40
prispevek pri posojilnem	100	-
prispevek pri posojilnem	20	-
prispevek pri posojilnem	60	-
Stroški, ki niso se plačali skupaj	230	-

Pr. Selce, dne 2. januarja 1905

Peter Pavlič
župan v Selcih

Laznamck
Laznamck, dne 2. januarja 1905.

Stroški gradnje vodovoda

Ko je bilo večina že narejeno, so prosili ing. Bloudka iz Kranja, da je zrisal zajetje, potek trase vodovoda in rezervoar. Stroški gradnje vodovoda so bili naslednji:

- svinčene cevi in drugi železni deli 420,70 kron,
- cement 100,00 kron,
- vožnja iz kolodvora do Češnjice 18,00 kron,
- 118 dnin pri kopanju 236,00 kron,
- 25 dnin z živino prevažanja do Prtovča 50,00 kron,
- zidar in pomočniki 100,00 kron.

Skupaj: 1024,70 kron

Stroški gradnje vodovoda.

(foto: Vincencij Demšar)

9 Klaja – živinska krma.

10 Vodnjaka – štirni – sta bili na Prtovču dve, pri Matjažu in Groharju.

Po drugi, kasnejši in bolj podrobni specifikaciji stroškov je bilo vseh stroškov 1.026 kron 40 vinarjev. To poročilo je 2. 1. 1905 pripravil Jože Pavlič, posestnik s Prtovča. Kopanje in zasipanje 700 m vodovoda je stalo 129 dnin, cement v Škofji Loki je bil le 58 kron, vožnja tega do Prtovča 59 kron, svinčene cevi v Škofji Loki 497 kron in njihova vožnja na Prtovč 53 kron, tesarsko delo 1 krona 40 vinarjev, kleparsko delo in baker 20 kron, zidarji 24 kron, žebli in železne pušce pa 6 kron. Stroške so pokrili s posojilom in lastnimi prispevki. Dodatni so bili še stroški za ureditev odtokov iz korit v strugo, 180 kron, zidarska dela in cement 30 kron in priprava za gašenje ognja 60 kron; skupaj 270 kron, kar do tedaj še ni bilo pokrito.

Vodja del je bil dr. Krek

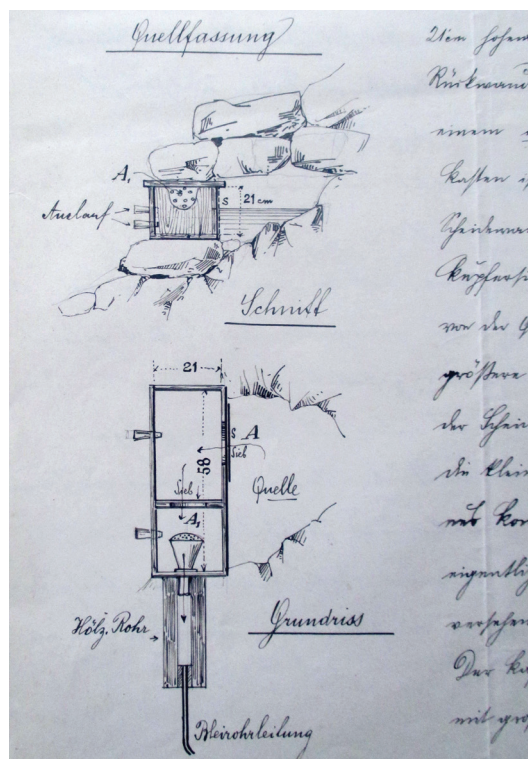
Na kratko je gradnjo vodovoda in vlogo dr. Kreka pri tem med »zaslišanjem« na žandarmerijski postaji predstavil cerkovnik Peter Pavlič, Prtovč 18. Policija je 18. 1. 1905 o tej zadevi poslala poročilo na OGK. Policiji je povedal, da so po nagovarjanju dr. Kreka začeli z gradnjo vodovoda 9. septembra in jo končali konec oktobra 1904. Vodja del je bil dr. Krek.¹¹ Delali so brez dovoljenj, ker so menili, da jih ne potrebujejo. Izvir pod Ratitovcem so zajeli na zemljišču, ki je bilo v lasti Jakoba Mohoriča, Prtovč 14, ta se je z gradnjo strinjal. Vodovod je dolg najmanj 700 m, vode je dovolj za vse hiše Prtovča; naštetih so lastniki hiš. Cevi vodovoda od izvira do rezervoarja imajo svetlobe 12 mm, od tu naprej do dveh korit pa 8 mm. Opravili so 115 dnin pri dovozu materiala. Pavlič je tudi povedal, da je posojilo 400 kron dal Janez Drol s Prtovča 16, Janez Vrhunc iz Selc pa 140 kron. Iz hranilnice na Češnjici so dobili 200 kron kredita. Doslej so poplačali 900 kron, dolgujejo še okoli 270 kron. Dotlej so delali brez strokovnjakov za to področje.

Okrajno glavarstvo podpre Prtovčane

Na osnovi tega poročila je tudi OGK podprlo prošnjo Prtovčanov za subvencijo, in sicer v višini 400 kron.

Inženir Bloudek je OGK podal poročilo o vodovodu 26. 10. 1906, v katerem je zapisal, da je vsako korito dolgo 3,70 m, široko 70 cm in globoko 45 cm. Zgrajen je iz lomljenega kamna, delno iz portlandske cementne malte, delno iz betona. Bloudek svetuje, da je rezervoar zadosti velik, če je širok 2 x 2 m in visok 1,5 m. Za dotok vode v rezervoar zadošča cev širine 10 mm, cev za gašenje pa 25 mm notranje svetlobe. Rezervoar mora stati najmanj 3–4 m višje, kot je sleme zadnje najvišje hiše.

11 Der Leiter bei diesen Arbeiten soll der Herr Dr. Johann Krek von Laibach sein, welcher die Ortsinsassen von Pertotsch zu die Arbeit angeeifret hat.

Zajetje vodovoda; naknadna risba ing. Bloudka.
(foto: Vincencij Demšar)

OGK je 19. 1. 1905 deželni vladi v Ljubljano sporočalo o vlogi Prtovčanov za subvencijo za že zgrajeni vodovod. Zapisalo je, da so Prtovčani v septembru in oktobru leta 1904 zgradili vodovod, brez *spezialnega projekta* in strokovnega sodelovanja, kar sami. Zajeli so vodni vir v hribu pod Ratitovcem in po približno 700 metrih pripeljali vodo v vas, ki šteje 7 posestnikov, ki imajo skupaj 59 govedi. Vodovod jih je stal okoli 1.300 kron. S prostovoljnim delom in lastnimi plačili so posestniki Prtovča takoj poravnali 900 kron, nepokrito je ostalo 400 kron. Če bi država k temu kaj prispevala, bi morali najprej opraviti tehnični strokovni ogled in narediti primerne načrte. Če bi hoteli narediti vse po predpisih, bi to trajalo kar 2–3 leta, zato deželni vladi vseeno predlaga, da dajo državno subvencijo za manjkajočo vsoto. OGK pa bo tudi storilo vse potrebno glede tehnične strani in premoženjskega stanja Prtovčanov.

Premoženjsko stanje posameznih družin na Prtovču

OGK se je 7. 3. 1905 na Žandarmerijski postaji Železniki zanimalo o davčni sposobnosti Prtovčanov. Vodja postaje Janez Miklavčič je 21. 3. 1905 odgovoril, da je v skupno ceno 1.300 kron že vključena tudi cena za rezervoar, obokanje nad njim in odtočni kanal. V nadaljevanju pa navaja stanje na Prtovču.

Tu živi 48 oseb. Med temi so:

1. Jakob Mohorič,¹² štev. 14, živi z ženo in 4 odraslimi otroki. Njegovo premoženje je vredno v celoti 4.000 kron, dolguje 1.200 kron. Vsega davka je imel skupno 16 kron 68 vin.¹³
2. Matevž Šmid,¹⁴ hiš. štev. 15, poseduje premoženje v vrednosti 800 kron, dolguje od tega 400 kron. V družini so poleg njega še žena in 6 mladoletnih otrok.

12 Jakob Mohorič, domače ime Grohar.

13 Pri seznamu posestnikov in hišarjev na Prtovču sem višino davka pripisal za posameznika iz drugega, a v tem arhivu nahajajočega se dokumenta. V originalu piše heler, kar prevajam z vinar – vin.

14 Matevž Šmid, domače ime Kajžar.

Vsega davka ima 5 kron 64 vin.

3. Janez Mohorič,¹⁵ hiš. šte. 16, poseduje premoženje vredno okoli 1.600 kron. Dolguje od tega 1.000 kron. Ima ženo in 4 nepreskrbljene otroke. Davka ima ta hiša 7 kron 49 vin.

4. Marija Taler,¹⁶ hiš. šte. 17, poseduje premoženje v vrednosti okoli 4.000 kron. Dolguje 1.400 kron. Ima moža in 11 nepreskrbljenih otrok. Davka je 21 kron 38 vin.

5. Peter Pavlič,¹⁷ hiš. šte. 18, poseduje premoženje v vrednosti okoli 4.000 kron. Dolguje 200 kron. Ima ženo in 5 nepreskrbljenih otrok. Davka ima 18 kron¹⁸ 32 vin.

6. Janez Taler,¹⁹ hiš. šte. 33. Ima premoženje vredno okoli 1.400 kron in dolga 1.200 kron. Ima ženo in 6 preskrbljenih otrok. Davka plača 5 kron 70 vin.

7. Jernej Taler,²⁰ hiš. šte. 39. Poseduje premoženje vredno okoli 1.600 kron, dolguje pa 1.000 kron. V družini so še žena in 4 nepreskrbljeni otroci. Davka ima 5 kron 31 vin.

Kakovost vode in svinčene cevi

OGK je poročilo o gradnji vodovoda na Prtovču prejelo 6. 1. 1905. Dodatno jih je zanimalo (28. 3. 1905), ali so cevi vodovoda res svinčene oziroma iz kakšnega materiala so. Zapisali so, da mora županstvo v Selcih to sporočiti v osmih dneh, kar je že čez tri dni res storilo. Deželna vlada pa je imela, preden bi subvencionirala vodovod na Prtovču, pomisleke, kako kemična sestava vode vpliva na svinčene cevi, zato je pisala županstvu v Selca: »Vodo je treba dati v kemično analizo in certifikat o tem poslati deželni vladi.« Iz Celovca so sporočili, da so svinčene cevi za vodovod na Prtovču res svinčene, narejene iz pliberškega svinca, in so na področje Selc že večkrat poslali deloma pocinkane, deloma nepocinkane oziroma žveplane svinčene cevi. Z novim letom 1905 pa so opustili izdelavo in prodajo svinčenih cevi. Županstvo v Selcih je zato moralo junija 1905 odgovoriti, kje, kdaj in kdo je naročil in kupil vodovodne cevi za vodovod na Prtovču. Isto županstvo je tudi poslalo vodo iz cevi na Prtovču v Deželno preiskovalno postajo v Ljubljani (28. 6. 1905), ki je ugotovila, poleg drugega, da v tej vodi ni svinca in še potrdila (3. 7. 1905), da voda ne vsebuje prostih ogljikovih kislin (Kohlensäure) in je srednje trda. Na zahtevo OGK je občina poročala v Kranj, kdo, kdaj ter pri kom so bile cevi naročene. Odgovor je bil naslednji: Cevi za vodovod je v imenu Prtovčanov naročil Peter Pavlič, posestnik na Prtovču, pri selškem občinskem

15 Po davčnem uradu je lastnica Marija Mohorič. Domače ime Petrič.

16 Po seznamu davkoplačevalcev je tu vpisan Mihael Gartner, domače ime Matjaž. Včasih pišejo Prtovčane Talar, včasih Tolar. Pravilno je Tolar.

17 Peter Pavlič, domače ime Luka.

18 Številka 8 ni povsem jasno napisana, lahko je to tudi 1.

19 Janez Taler, domače ime Štancar.

20 Jernej Taler, domače ime Petrc.

tajniku Ivanu Vrhuncu, 10. 9. 1904, pri tvrdki Bergwerk Union v Celovcu. Za vožnjo od kolodvora do Selc je poskrbel Vrhunc sam; tako je Občina Selca 14. 6. 1905 poročala na OGK. Občina Selca je 31. 3. 1905 sporočila v Kranj, da so cevi svinčene.

Posredovati so morali tudi podatke, koliko Prtovčani plačajo od svojega premoženja davka. Seznam je 27. 5. 1905 naredil davčni urad v Škofji Loki. Prek deželne vlade je bilo v Selca končno posredovano, da so Prtovčani dobili sicer na osnovi razpisa 300 kron *povsem izjemoma*/ganz ausnahmsweise/državno subvencijo za že izgrajeni vodovod in morajo ta denar dvigniti do 31. 12. 1905. Vseeno pa je 5. 3. 1906 deželna vlada še vedno naročala OGK, da mora naprave na Prtovču pogledati v roku enega meseca, kar se ni zgodilo leta 1905. Za ogled in načrte je OGK pooblastilo višjega inženirja Boleslava (?) Bloudka. Ta je izgovore iskal še v marcu, da glede na visoko ležeči Prtovč v takih razmerah – snežnih – ogled še ni mogoč. OGK je 26. 10. 1906 naročalo, da morajo bolj skrbeti za čistost celotne naprave, kar ne pomeni veliko stroškov, na to jih je že 29. 9. 1906 opozorila deželna vlada.

Prtovč pozno popoldne, z zahodne strani,
junij 2017. (foto: *Ljuba Demšar*)

Županstvo Selca je 14. 12. 1906 obvestilo OGK, to pa deželno vlado, da so Prtovčani pri vodovodu odpravili pomanjkljivosti in so tudi naročili čiščenje korit. Tudi pokrov na rezervoarju je bilo treba urediti. Občina Selca je posestniku Petru Pavliču originalno pogodbo o gradnji vodovoda vrnila 2. 4. 1907, potem ko je OGK zanjo prosil marca 1907.²¹

KRATICE:

OGK   Okrajno glavarstvo Kranj

vin.   vinar, avstrijski denar, drobiž, pred 1. svetovno vojno (100 vinarjev je bilo ena krona)

VIRI IN LITERATURA:

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

ARS 131, Okrajno glavarstvo Kranj, tehnična enota 13, ovoj 142.

Abram Jože/Trentar/: Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka, VI. : Na Prtovču. V: *Mentor : Dijaški list* 14, št. 9–100, Ljubljana : dr. Anton Kodre, 1927, str. 198–201.

²¹ Ta pogodba je ohranjena.